

Avrupa Birliği Sürecinde

Türk Rekabet Hukuku ve Politikaları

1 GİRİŞ

Türkiye'nin 14 Nisan 1987 tarihinde A.T.'na (1.11.1993'den bu yana , Maastrich Anlaşması'nın yürürlüğe girmesinden sonra AT, Avrupa Birliği olarak anılmaktadır) "tam üyelik" başvurusunda bulunması, 31 Temmuz 1959'da yapılan ortak üyelik başvurusu ile başlayan Türkiye Avrupa Topluluğu ilişkilerinde bir dönüm noktası olmuştur. Ülkemiz 1996 yılında gümrük birliğine dahil olmuştur. 1999 Helsinki Zirvesinde Türkiye'nin resmen tam üyeliğe aday ülke olarak ilan edilmesi, yaklaşık 40 yıllık bir sürecin en zorlu aşamasına geldiğini göstermektedir.

Türkiye'nin AB üyeliği önündeki en önemli aşamalardan birisi Kopenhag Zirvesi ile oluşturulan kriterleri karşılamasıdır. 22 Haziran 1993 tarihinde gerçekleşen Kopenhag Zirvesi'nde Türkiye'nin AB ile ilişkileri gümrük birliği çerçevesinde sınırlandırılmıştır. Kopenhag Zirvesinde bir ülkenin tam üyeliğe kabulünü ön şartı olarak siyasi, ekonomik ve Topluluk Müktesebatına uyum konularında kriterler geliştirilmiştir: Buna göre tam üyelik, aday ülkelerin tüm organlarıyla demokrasiyi, hukukun üstünlüğünü, komşuluk ilişkilerini, insan haklarını ve azınlık haklarının korunmasını garanti altına alacak bir yapıya sahip olmalarına, ekonomide rekabete hazırlanmalarına, ortak para

birimine geçiše hazır olmalarına ve AB mevzuatına uyum sağlamalarına bağlanmaktadır.

Bu çalışmada, 3 Ekim 2005 tarihinde tam üyelik müzakerelerine başlayacağımız AB üyeliğimiz ve AB müktesebatından biri olan Rekabet Politikası konusuyla ilgilidir. AB'nin iktisadi kriterlerinden biri olan rekabet politikalarının bir uzantısı niteliğindeki Rekabet Hukuku mevzuatı, ülkemiz rekabet hukuku mevzuatıyla karşılıklı olarak incelenecektir.

Çalışmada öncelikle AB'nin kuruluşunu hazırlayan antlaşmalara değinilecek, daha sonra AB Rekabet Hukuku ve kapsamı ele alınacak olup son olarak da Ülkemiz rekabet hukuku AB Rekabet Hukukuyla karşılaştırmalı olarak incelenecektir.

1.1. Rekabet Ve Rekabet Politikası Neyi İfade Eder ?

Türkan, rekabeti, "nispeten adil bir yarış ortamında, birden çok benzer konumdaki katılımcının , yarışma kurallarına bağlı kalarak , eş anlı olarak kıt bir şeyi veya istenilebilir bir konumu kazanma amacıyla yaptıkları çabalar" şeklinde tanımlamıştır (Türkan,2001;79). Bu tanım genel bir tanımdır. Ekonomik anlamda rekabet "iktisadi amaçlar için mücadele eden birimler arasındaki karşılıklı veya rakiplik durumları" şeklinde

tanımlanabilir (Lipsev ve Diğ.1987; 213). Rekabete çok farklı anlamlar yüklenebilir. Tercih edilmeyi uman, rağbet görmek isteyen rakip firmalar, üretimin kalitesini artırmak, ürünlerini çok daha çekici tarzda sunmak veya paketlemek aynı zamanda servis hizmetleri yönünden farklılıklara sahip olmak için kıyasıya yarışır. Böylece rekabet, en kaliteli ve faydalanma kabiliyeti en yüksek mal ve hizmeti, yine en makul fiyatla tüketiciye arz etmek amaç ve gayretini formüle eder.

Rekabet Politikası ise; rekabetçi bir piyasa yapısına ulaşmak, bunu da sağlamak için rekabetin olduğu piyasaları korumak, rekabetin olmadığı piyasalarda da rekabet koşullarını yaratmaktır. Rekabetçi piyasalar ise, topluma İktisadi, sosyal ve siyasi faydalar sağlar. İktisadi fayda olarak, üretimde etkinlik, kaynak dağılımında etkinlik ve yenilikte etkinlik sağlanırken, sosyal fayda anlamında; rekabetçi piyasalar iktisadi etkinliği gerçekleştirerek, düşük maliyet-yüksek üretim miktarı ve düşük fiyat sayesinde sosyal refah etkisi sağlayarak, aşırı karı engelleyerek, tüketicilerin korunmasını sağlayacaktır. Siyasal faydadan ise, rekabetin ekonomik gücün tek bir elde toplanmasını önleyip, topluma yaygınlaştırarak, iktisadi güce sahip olanların siyasi hayata da egemen olmasını engellemesi anlaşılmalıdır (Esen, 2003; 39-42).

2 AVRUPA BİRLİĞİ'NDE REKABET HUKUKU

AB rekabet kuralları, Avrupa Topluluğunu kuran ve 1 Ocak 1958 tarihinde yürürlüğe giren Roma Antlaşması'nın (R.A) "Topluluğun Politikaları" başlığı altında işletmelere uygulanacak ortak hükümler arasında yer almaktadır. Bu kurallar, AB'nin genel hedeflerine ulaşılmasını sağlayacak hedeflerden birisi olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla AB hukukunda rekabet kurallarının yeri ve niteliğinin saptanabilmesi ve bu kuralların AB hukukuna uygun yorumlanabilmesi için AB'nin temel amaçlarını ve AB'yi bu hedeflere taşıyacak politika ve araçların neler olduğunu ortaya koyan Roma Antlaşması'nın 2'nci ve 3'üncü maddelerinin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Aşağıda kısaca AB ve ilgili antlaşmalarla ilgili bilgiler verilmiştir (DPT, 2000; 8)

2.1. AB Hakkında Genel Bilgi

Avrupa birliği birden bire ortaya çıkmış bir kuruluş değildir. Tersine oldukça uzun bir geçmişe sahiptir

Şaban Esen

Zonguldak Karaelmas Üniversitesi,
Bartın Meslek Yüksekokulu
Öğretim Görevlisi

ÖZGEÇMİŞ

4 Nisan 1969 Gümüşhane'de doğmuştur.

1990 Yılında Uludağ Üniversitesi Balıkesir

Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksek

Okulu'ndan, 1997 yılında Uludağ Üniversitesi,

Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yönetim ve

Organizasyon Anabilim Dalı'ndan mezun

olmuştur. 1997-1999 Yılları arasında Karadeniz

Teknik Üniversitesi Trabzon Meslek

Yüksekokulu'nda görev yapmıştır. Halen

Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Bartın

Meslek Yüksekokulunda görev yapmaktadır.

"Giriş Engellerinin Stratejik Kullanımı ve

Rekabet Hukuku" çalışmasıyla doktora tez

öğrencisi olan Esen, evli ve 2 çocuk babasıdır.

ve buna öncülük eden bazı gelişmeler vardır. Denilebilir ki, Avrupa Birliğinin temel taşı 9 Mayıs 1950 tarihinde zamanın Fransa Dışişleri Bakanı Robert Schuman'ın yayınladığı ve Jean Monnet ile birlikte hazırladığı bir bildiri ile atılmıştır.

9 Mayıs 1950 Tarihinde, dönemin Fransa Dışişleri Bakanı Robert Schuman bir deklarasyon yayınlayarak; Ruhr Bölgesindeki, zengin kömür ve çelik madenlerini, II. Dünya Savaşı'ndaki düşmanı Almanya ile birlikte işleteceklerini, bunun için "uluslarüstü" nitelikte bir örgüt kurulacağını ve isteyen "demokratik" Avrupa devletlerinin bu örgüte üye olabileceklerini ilan etmiştir. Böylece, ileride Avrupa Birliği'ne doğru gelişecek yolda ilk adım atılmıştır.

Schuman Deklarasyonu'na İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg'un da olumlu yanıt vermeleri üzerine altı ülke, 18 Nisan 1951 tarihinde Paris'te imzalanan ve bu kentin adını taşıyan Anlaşmayla, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğunu (AKÇT) kurmuşlar ve bu anlaşma 23 Temmuz 1953 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Daha sonra, 25 Mart 1957 tarihinde imzalanan Roma Antlaşmalarıyla Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (AAET) kurulmuştur. Bu iki örgütün temelini atan Roma Antlaşmaları, 1 Ocak 1958'de yürürlüğe girmiştir.

Avrupa bütünleşmesi çerçevesinde varlığını sürdüren AKÇT, AET ve AAET'nin daha sonra yönetim organları birleştirilmiş, bu üç örgüt hukuksal varlıklarını kaybetmeksizin "Avrupa Toplulukları" adını almıştır.

22 Ocak 1972 tarihinde İrlanda, Danimarka ve İngiltere'nin katılma anlaşmasını imza etmeleri ve bu anlaşmanın 1 Ocak 1973'ten itibaren yürürlüğe girmesiyle; Topluluk "Kuzey"e doğru genişlemiş, üye sayısı da dokuza yükselmiştir. Süreç içerisinde Yunanistan, İspanya ve Portekiz'in katılımıyla Topluluk "Güney"e genişlemiş ve üye sayısı 12 olmuştur. Daha sonra, Avusturya, İsveç ve Finlandiya'nın katılımıyla 1 Ocak 1995 tarihi itibarıyla Topluluk 15 üyeli hale gelmiştir. 2004 yılındaki katılımlarla üye sayısı 25 olmuştur².

Başlangıçta bir ekonomik entegrasyon hareketi olarak gelişen Avrupa Toplulukları, zamanla sosyal politikaları da kapsayan bir bütünleşme hareketine yönelmiş; 1985 yılında imzalanan Avrupa Tek Senedi ile Avrupa Topluluklarını kuran Paris ve Roma Antlaşmalarında önemli değişiklikler yapılarak, entegrasyon hareketine ekonomik boyut

yanında sosyal boyut eklenmiştir.

2.2. Avrupa Birliği Rekabet Hukuku

Avrupa Topluluğu Rekabet Hukuku, Topluluğun kuruluş anlaşması olan Roma Antlaşması'nın 85-90. maddelerinde düzenlenmiştir (Akıncı, 2000: 35).

Avrupa Topluluğu'nu kuran Roma Antlaşması'nın 85, 86 ve 90. maddeleri Üye Devletler arasında mal ve hizmet ticaretinin serbestliğini sağlamak ve Ortak Pazar'a yoğun bir rekabet ortamı oluşturmak amacıyla rekabet kurallarını tanımlamaktadır³. Kurucu Antlaşmanın 85, 86 ve 90. maddeleri kapsamında Konsey ve Komisyonun tüzük, yönerge, görüş, duyuru ve Avrupa Toplulukları Adalet Divanı (ATAD) ve Bidayet Mahkemesi içtihatları, Topluluk Rekabet Hukuku'nun müktesebatını (içeriğini) oluşturmaktadır⁴ (Esin, 1998:1).

2.3. Avrupa Birliği Hukuku'nun Amacı

ATA'nın (Avrupa Topluluğu Antlaşması) yöneldiği hedeflerin başında, mal ve hizmetlerin serbest dolaşımı ilkesi çerçevesinde, üye devletlerin ekonomi politikalarını tedricen birbirine yaklaştırarak hem üye devletlerin birleşmelerini temin etmek hem de ortak pazar kurmaktır (Wesseling, 1997: 38). İşte rekabet politikası bu amacı gerçekleştirmeye yönelik belli başlı vasıtaların en önemlilerinden biridir (Massey, 1997: 100). Topluluk rekabet hukukunun amaçları şu şekilde özetlenebilir (Esin; A.g.k; 12).

- Mal ve hizmetlerin serbest dolaşımının sağlanabileceği, açık ve ortak bir pazar teşkil etmek,
- Rekabetin temel fonksiyonlarını (ekonomik, teknik gelişmenin sağlanması, topluluk üretim kaynaklarının en verimli şekilde dağıtımının temin edilmesi, kaliteli, ucuz mal ve hizmet üretimi amacının gerçekleştirilmesi gibi) hasıl edecek uygun bir piyasa sistemi kurmak,
- Piyasalarda "açıklık" ve "dürüstlük" ilkesinin hakim kılınmasıdır. Teşebbüslerin devlet yardımlarıyla kullanmasının yasaklanması, KOBİ'lerin desteklenmesi, tüketicilerin korunması gibi politikalar "dürüstlük" ilkesi çerçevesinde düşünülebilir.

³ Avrupa Birliğini Kuran Antlaşma'dan (Roma Antlaşması), sonra da Birliğe çeşitli tarihlere de yeni üyeler katılmıştır. Bugünkü üye sayısı 25'e çıkmıştır. Dolayısıyla bu süreç içerisinde birlik üyeleri arasında bazı antlaşmalar yapılmıştır. Bunlar sırasıyla, 1987 Tek Avrupa Senedi, 1992 Maastricht ve 1997 Amsterdam Antlaşmaları'dır. Amsterdam Antlaşması ile Roma Antlaşması'nın 85 ve 86. maddeleri 81 ve 82 olarak değiştirilmiştir. Bu çalışmada yararlanılan kaynaklarda eski usulden yararlanılmıştır.

⁴ 90. madde KİT'in kanun kapsamında yer aldığına ilişkin maddedir. Yani KİT'ler de teşebbüs olarak kabul edilmektedirler, yaptıkları rekabet ihlallerinden dolayı soruşturmaya tabidirler.

Tablo 1: Avrupa Topluluğu Rekabet Politikası

Rekabetle İlgili Kurumlar	Komisyon ve Parlamentoyla İlişkilerden ve rekabetten sorumlu komiser Rekabet Genel Müdürlüğü (DG4)		
Rekabetle İlgili Yasalar	Roma Anlaşmasının 85.maddesi	Roma Anlaşmasının 86. maddesi	21/12/89 tarihli yoğunlaşmalarla ilgili Avrupa Tüzüğü
Konu	Anlaşmalar	Hakim Durumun Kötüye kullanımı	Birleşmeler ve Devralmalar
Firmaların İzleyebileceği Yollar	İhtiyari bildirim		Zorunlu bildirim alt sınırı:-dünyadaki yıllık ciroso 5 milyar ECU'dan (1993'de bu rakam 2 milyara indirilmiştir) fazla olanlar - bu firmalardan birinin Avrupa cirosu 250 milyon ECU'dan fazla olan ve - en azından bir teşebbüsün cirosunun üçte birinden fazlası tek bir üye devletin dışında gerçekleşmesi
Piyasaların analizi	DG4		DG4
Görevlendirme	Komisyon: şikayet ve kendiliğinden harekete geçme		Komisyon: bir üye devletin talebi ve kendiliğinden harekete geçme
Yetkiler ve Soruşturma araçları	Soruşturma ve yaptırım yetkileri. Soruşturma izni		
Karar Makamları	Komisyon Rekabetse bir bilanço ve ekonomik gelişme	Komisyon Rekabetse bir bilanço ve ekonomik gelişme temelinde Kamu yararı kriterleri göz önüne alınabilir.	
Kararlar	Bireysel veya grup muafiyetleri (yalnızca 85.İzin verme, yasaklama,yoğunluğu azaltma madde açısından). Para cezaları veya cezasız yasaklar		
İtiraz	Birinci Derece Mahkemesi (Lüksemburg) Avrupa Adalet Divanı (Lüksemburg)		
Kararları Uygulayıcı Makamlar	DG4 (Roma Anlaşması hükümlerinin ulusal makamlarca uygulanması)		

Kaynak: Dumez ve Jeunemaitre, Çev: Yakupoğlu,1999: 253

2.4. AB Rekabet Hukukunun Kapsamı

Üye devletlerin ulusal rekabet kuralları ve rekabet otoriteleri ile AB rekabet kuralları ve Komisyon arasında yetki paylaşımının sınırlarını "*üye devletler arası ticaretin etkilenmesi*", kavramı çizmektedir Üye devletler arası ticaret etkileniyorsa, AB rekabet kuralları; etkilenmiyorsa, ilgili üye devletin ulusal rekabet düzenlemeleri uygulanacaktır⁵.

AB rekabet kuralları, ilke olarak, ekonominin tüm sektörlerine ve özel-kamu sektörü ayrımı yapılmaksızın ekonomik faaliyette bulunan bütün teşebbüslere uygulanmaktadır. Ancak malların üretimi veya dağıtımının geliştirilmesi veya teknik ve ekonomik ilerlemenin hızlandırılmasına katkıda bulunan ve tüketici refahına katkıda bulunan anlaşma ve kararlara; rekabeti önemli ölçüde bozmamak kaydıyla bireysel veya grup muafiyeti tanınabilmektedir.

⁵ Örneğin, belli bir kasabada fırıncılar arasında imzalanan bir fiyat tespit anlaşmasının Topluluk pazar üzerinde herhangi bir etkisi olmayacağı için Avrupa Hukuku bu durumlarda uygulanmaz. Böyle bir anlaşma muhtemelen ulusal hukuk kapsamında olacaktır. Bknz. Karluk, Rıdvan, Avrupa Birliğindeki Rekabet Politikası, <http://www.eso.es.net/kurumsal/yazi.asp?14/15.05.2002>

Dünyada rekabet hukukunun tarihi, yüzyılı aşkın bir süreyi aşmasına karşılık, Türkiye’de rekabet hukuku hem kavramsal olarak ve hem de yasal düzenleme olarak oldukça yenidir.

AB rekabet hukukunda "de minimis" ilkesi temel ilkelerden biridir Bu ilkeye göre bir anlaşma, karar ya da davranış rekabet hukuku kurallarını ihlal eder nitelikte olsa bile, ortak pazardaki rekabet üzerinde hissedilir ölçüde etkisi yoksa AB rekabet kuralları uygulanmamaktadır, Bu ilkenin benimsenmesinin amacı, pazarı hissedilir şekilde etkileme gücüne sahip olmayan küçük ve orta büyüklükteki işletmeleri rekabet hukuku kapsamı dışında bırakmak suretiyle bu işletmeler arasındaki işbirliğini kolaylaştırmak ve AB rekabet otoritelerinin gereksiz iş yükünden kurtarmaktır.

2.5. AB Rekabet Hukukunda Yasaklanan Faaliyetler

AB Rekabet Hukuku temel olarak Roma Antlaşması'nın yasal çerçevesine dayanmaktadır. Roma Antlaşması'nın 85 ve 86. maddelerindeki yasaklar temel yasak niteliğindedir.

85. madde işletmeler arası rekabeti bozucu nitelikte anlaşma, uyumlu davranış ve kararlar ile işletme birliği kararlarını, 86. madde ise pazardaki hakim durumun kötüye kullanılmasını düzenlemektedir. (Aşçıoğlu Öz, 2000).

85. madde Türk Rekabet Kanununun 4. maddesiyle, 86. madde ise 6. maddesiyle aynı konuları kapsadığı için burada ayrıca ele alınmayacaktır.

AB'de rekabet kurallarını uygulayan organ, Birliğin yürütme organı niteliğindeki Komisyon'dur. Komisyon üyeleri bağımsızdır ve temsil ettikleri ülkeyi değil, birliğin menfaatlerini gözetirler (DPT, 2000: 10-11).

3 TÜRKİYE'DE REKABET HUKUKU

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de 1980’li yıllar “rekabet”, “serbest piyasa”, “özelleştirme”, “yeniden yapılanma” gibi kavramların sıkça kullanıldığı yıllar olmuştur. Bu yıllarda dünyada yaşanan değişimler, daha rekabetçi ekonomilerin oluşmasına yol açmıştır. Özellikle ülkemizde ciddi sorunlara yol açmaya başlayan KİT’ler ve devlet himayesinde gelişen özel sektör, değişen dünya koşullarından etkilendikleri ölçüde uyum zorlukları içine girmişlerdir. Yaşanan uyum sorunlarının aşılmasında rekabet düzeninin, ithalat politikalarının, korumacı devlet tutumunun ve özelleştirme konularının önemi büyüktür (Topçuoğlu, 2001: 80).

Dünyada rekabet hukukunun tarihi, yüzyılı aşkın bir süreyi aşmasına karşılık, Türkiye’de rekabet

hukuku hem kavramsal olarak ve hem de yasal düzenleme olarak oldukça yenidir. 1970’li yıllardan bu yana, bu konuda çalışmalar yapılmış ve bu çalışmalara paralel olarak, rekabetin korunması alanında çeşitli kanun tasarıları hazırlanmış olmakla beraber, bu tasarılarından hiç biri 1994 yılına kadar yasalaşmamıştır. (Aşçıoğlu Öz, 2000: 33). Aşağıda Rekabet Hukukunun gerekliliğiyle ilgili açıklamalara yer verilmiştir.

3.1. Rekabet Hukukunun Gerekliliği

Ülkemizde Rekabet Hukuku’yla ilgili çalışmaların tarihi çok eskiye dayanmamaktadır. Bu konudaki ilk çalışma 1978 tarihinde “İç ve Dış Ticaretin Düzenlenmesi Hakkında Kanun” adı ile Ticaret Bakanlığı tarafından hazırlanmıştır. Bunu aynı bakanlığın hazırladığı “Ticarette Dürüstlüğün Korunması Kanunu” ve “Ticaretin Düzenlenmesi ve Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun” adlı iki tasarı izlemiştir. Sanayi ve Ticaret Bakanlığının birleştirilmesinden sonra da, bu yeni bakanlık bünyesi içinde, 1984 yılında iki yeni tasarı hazırlanmıştır. Ancak her iki tasarı da, rekabet hukukunun gerçek amaçları değil, devlet korumacılığı ve müdahalesini geliştirme amacı öne çıkmıştır (D.P.T., 2000: 11).

Anayasanın piyasaların düzenlenmesiyle ilgili maddesi ve Avrupa Birliği ile olan ilişkiler , bir rekabet yasasını zorunlu kılmaktaydı.

3.1.1. Anayasal Zorunluluk

1982 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın (Ekonomik Hükümler alt başlığındaki Piyasaların Denetimi ve Dış Ticaretin Değerlendirilmesi bölümünün) 167. maddesi devlete piyasaların düzenlenmesiyle ilgili olarak;

“Devlet; para, kredi, sermaye, mal ve hizmet piyasalarının sağlıklı ve düzenli işlemlerini sağlayıcı ve geliştirici tedbirleri alır; piyasalarda fiili veya anlaşma sonucu doğacak tekelleşme ve kartelleşmeyi önler...” hükmünü koymuştur. Bu hüküm devlete bir görev hükmü olarak kabul edilmektedir.

1961 Anayasasında bulunmayan bu hüküm, 1982 Anayasasına girmesinin sebebi araştırıldığında, Türkiye’deki ekonomik değişimin habercisi olan 24 Ocak 1980 tarihinde o günün hükümeti tarafından alınmış olan liberalleşme ve devleti ekonomiden çekme kararları karşımıza çıkmaktadır. Her ne kadar, 12 Eylül 1980 tarihinde askeri darbe olmuşsa da, daha sonra oluşturulan

Kurucu Meclis niteliğindeki Danışma Meclisi'nin yapmış olduğu 1982 Anayasası'nın devletin karma ekonomi sisteminden liberal ekonomi sistemine geçişini onayladığının bir ifadesi olarak bu hüküm anayasamıza girmiştir.

3.1.2. Avrupa Birliği İle Olan İlişkiler Açısından

Türkiye 14 Nisan 1987 Tarihinde Avrupa Topluluğu'na (1.11.1993'den bu yana Maastrich Anlaşması'nın yürürlüğe girmesinden sonra Avrupa Topluluğu, Avrupa Birliği olarak anılmaktadır) tam üyelik başvurusunda bulunması, 31 Temmuz 1959'da yapılan ortak üyelik başvurusu ile başlayan Türkiye-Avrupa Topluluğu ilişkilerinde bir dönüm noktası oluşturmuştur (Karlık, 1999: 577). Türkiye'nin AT ülkeleri ile ekonomik bütünleşme süreci 12 Eylül 1963 Tarihli Ankara Antlaşması ile başlamış ve 22 Temmuz 1970 Tarihli Katma Protokol ile pekiştirilmiştir⁶ (Şahin, 2000: 359). Son olarak ise 1995 yılında imzalanan Gümrük Birliği'nin son döneminin uygulanmasına ilişkin kuralları belirleyen 1/95 tarihli Ortaklık Konseyi Kararlarının uygulanmasıdır (Sanlı, 2000: 20).

Bu belgelerin tümünde rekabet mevzuatlarının uyumlu hale getirilmesi, daha doğru bir deyimle, Türkiye'nin Avrupa Birliği normlarına uygun bir rekabet mevzuatı benimseyeceğine dair taahhütler bulunmaktadır.

Nitekim, bu durum AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programında da "Türk Rekabet Hukuku, AB Rekabet Hukuku ile büyük ölçüde paraleldir", şeklinde açıkça ifade edilmiştir (www.abgs.gov.tr).

Esin'de Rekabet Hukuku adlı eserinin giriş bölümünde Türk Rekabet Hukuku'nun hazırlanmasındaki amaçlardan birinin AT-Türkiye ilişkilerine bağlamakta ve; "Türkiye Cumhuriyeti, 6 Mart 1995 tarihli 1/95 sayılı 36.Dönem Ortaklık Konseyi Kararı'nın 33 ve 39. maddeleri ile tüm rekabet mevzuatını aynı ilkeler doğrultusunda kabul etmiştir. Böylelikle AT içtihat Hukuku ve muafiyet rejimi Türkiye'de uygulama alanı bulmuştur" demektedir. (Esin, 2001: 1).

4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanun, AB Rekabet Politikalarıyla çok büyük benzerlik göstermektedir. Karakelle'ye göre; "4054 sayılı Türk Rekabet Kanunu'nun rekabet sınırlayan anlaşma, uyumlu eylem ve kararların yasaklandığı 4. ve muafiyetin düzenlendiği 5. maddeleri Roma Antlaşmasınının 85.; hakim durumun kötüye kullanımının yasaklandığı 6. maddesi Roma Antlaşmasınının 86. maddesinin küçük değişikliklerle Türk hukukuna kazandırılmasından ibarettir. Keza birleşme ve devralmaların kontrolüne ilişkin Kanunun 7. maddesi ve bu maddeye dayanılarak çıkarılan 97/1 sayılı Birleşme ve Devralma Tebliği'de, Avrupa Birliğinin 4064 sayılı "Merger Control" Tüzüğü'nün büyük ölçüde benzeridir"(Karakelle, 2000: 131).

3.1.3. Mevcut Ekonomik Durum Açısından

Yukarıda ifade edilen hukuki gereklerin yanı sıra, Türk ekonomisinde özellikle 1980 yılından bu yana uygulanan serbest piyasa sisteminin yarattığı, fiili durum, rekabetin düzenlenmesi ve hatta yeniden tesisini gerekli kılmıştır. Bu gereklilik kendini, aynı zamanda karma ekonominin özelliklerini gösteren piyasa yapıları açısından da hissettirmektedir. Bilindiği üzere 80'li yıllara kadar Türk ekonomisi, serbest rekabet şartlarının olmadığı, rekabet kültürünün bulunmadığı ve devletin veya devlet tarafından himaye edilen teşebbüslerin piyasaya hakim olduğu bir yapıda bulunmaktaydı. 80'li yıllardan itibaren ithalat, para, teşvik ve rekabet gibi ekonomik politikalarda uygulanan liberalleşme süreci, Türk ekonomisinin anti rekabetçi, bozuk yapısını düzeltmede yeterli olmamıştır. Bilhassa ekonomik yoğunlaşma⁷ konusunda yapılan iktisadi analizleri, Türk ekonomisinde izlenen liberal politikaların piyasalardaki tekelleri yapıyı fazla değiştirmede yeterli olmadığını ve rekabetçi yapının istenilen ölçüde yerleşmediğini ortaya koymaktadır. Ekonomik yapıda ağırlıkların koruyan kamu iktisadi teşebbüsleri ve rekabet düzenine alışık olmayan yerli sanayi, halen imtiyazlı durumlarını korumaktadırlar. Bu durum genel olarak ülke kaynaklarının savurgan kullanımına ve zaten var olan enflasyonist baskının daha da artmasına sebep olmaktadır (Sanlı, 2000: 21).

Devlet; para, kredi, sermaye, mal ve hizmet piyasalarının sağlıklı ve düzenli işlenmesini sağlayıcı ve geliştirici tedbirleri alır; piyasalarda fiili veya anlaşma sonucu doğacak tekelleşme ve kartelleşmeyi önler...

⁶ Katma Protokol; Gümrük vergilerinin indirilmesini, bunun niteliklerini ve zamanlamasını, malların serbest dolaşımını, işçilerin serbest dolaşımını ve ekonomi politikalarının yaklaşımını düzenlemektedir (Kepenek ve Yentürk, 2000: 277)

⁷ Türk ekonomisindeki Pazar yapılarıyla ilgili olarak 1980 öncesi verileri dayanak alınarak iki çalışma yapılmıştır (Sanlı, 2000: 53). Bunlarda Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nin yaptığı çalışmaya göre; tüm imalat sektörünün %65'inde yoğunlaşma derecesi kritik düzeyin üzerinde seyretmektedir (Katırcıoğlu, 1996: 86). Bağrıaçık tarafından yapılan bir çalışmaya göre ise; rekabet koşullarında üretilen toplam mal sayısının tüm mal sayısına oranı %11,68, mutlak monopol oranı %16,32, kısmi monopol oranı %17,47, mutlak oligopol oranı %25,37 ve kısmi oligopol oranı da %29,16 olarak tespit edilmiştir. Sonuç olarak eksik rekabetin bulunduğu piyasaların tümüne oranı %72, kısmi oligopol piyasasının rekabete yakın bir piyasa biçimi olarak kabulü halinde ise bu oran %60 olmaktadır (Bağrıaçık, 1993: 132-133). 1980, 85 ve 90 yıllarında ise iktisadi yoğunlaşma açısından kritik düzeyi aşan sektör oranı %58 düzeyindedir. Bu veriler, Türk imalat sanayiinde rekabetin niteliği ile ilgili iki önemli bulguyu ortaya koymaktadır. Bunlardan birincisi, Türk imalat sanayiinin yarıdan fazlasında, rekabet süreci iyi çalışmamakta ve piyasalar oligopolistik firmaların egemenliği altındadır. İkincisi ise durum kronik bir hal almıştır (DPT, 2000: 22).

Rekabet yasalarından beklenen faydalar, ancak siyasal iktidarlar tarafından tutarlı bir rekabet politikasının ve buna uyumlu ekonomi politikalarının izlenmesi ile gerçekleştirilebilir.

Bu bozuk fiili durumun düzelebilmesi ve piyasaların rekabet yoluyla islah edilebilmesi ihtiyacı, serbest rekabetin yasal bir düzenleme yoluyla etkin şekilde korunmasını zorunlu kılmıştır. Bu amaçla öngörülen 4054 sayılı Yasa, ekonomik düzendeki kartel anlaşmalarına ve ekonomik yoğunlaşmalara karşı etkin önlemlerle donatılmıştır. Fakat önemle ifade edilmelidir ki, salt Rekabet Hukuku düzenlemeleriyle rekabetin istenilen ölçüde korunması ve serbest rekabet ortamının gerçekleştirilmesi mümkün değildir. Yukarıda da değinildiği üzere; rekabet yasalarından beklenen faydalar, ancak siyasal iktidarlar tarafından tutarlı bir rekabet politikasının ve buna uyumlu ekonomi politikalarının izlenmesi ile gerçekleştirilebilir. [A.g.k.,:21].

3.2. Rekabet Hukukunun Amacı

Genel olarak rekabet düzenlemelerinin amacı, piyasaların kendi doğal oluşumları içerisinde gelişimini temin ve piyasaları her türlü müdahalelerden (özel veya devlet) korumaktır (Philips, 1997: 5).

4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanun'un (RKHK) amacını birinci maddede, "mal ve hizmet piyasalarındaki rekabeti engelleyici, bozucu ve kısıtlayıcı anlaşma, karar ve uygulamalar ve piyasaya hakim olan teşebbüslerin⁸ bu hakimiyetlerini kötüye kullanmalarını önlemek, bunun için gerekli düzenleme ve denetlemeleri yaparak rekabetin korunmasını sağlamaktır" şeklinde açıklamıştır.

Bu amacın gerçekleştirilmesine yönelik olarak kanun kapsamındaki işlemleri üç ana başlık altında toplamak mümkündür .

- 1- Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde mal ve hizmet piyasalarında faaliyet gösteren ya da bu piyasaları etkileyen her türlü teşebbüsün aralarında yaptığı rekabeti önleyici, bozucu ve kısıtlayıcı anlaşma, uygulama ve kararlar,
- 2- Piyasada hakim durumda olan teşebbüslerin bu hakimiyetlerini kötüye kullanması,
- 3- Hakim durum yaratmaya veya var olan hakim durumu güçlendirmeye yönelik ve bunun sonucu olarak rekabeti önemli ölçüde azaltacak birleşme ve devralma niteliğindeki her türlü hukuki işlemler;

Her ne kadar, rekabet hukukunun amacı yukarıda sayılan olumsuzlukları gidermek olarak belirtile de, Gürkaynak, rekabet hukukunun amaç kargaşası içinde olduğunu, rekabet hukukunun sadece belli bir amacının olması gerektiğini bu amacın da "iktisadi etkinliğin sağlanması" olması gerektiğini belirtmektedir (Gürkaynak, 2003: 99).

3.3. Rekabet Hukukunun Kapsamı

Bir kanunun kapsamından söz edildiğinde, onun uygulama alanı anlaşılır. Rekabet Kurumu'nun uygulama alanı toprak⁹ bakımından ve sektör¹⁰ bakımından ayrı ayrı düşünülmelidir (Topçuoğlu, 2001: 83). Geniş anlamda rekabet hukuku, işletmelerin davranışları sonucu rekabetin bozulmasından başka, piyasalarda rekabetin bozulması sonucunu doğuran, örneğin devlet yardımları, kamu alımları gibi hususlarla, uluslararası ticaret söz konusu olduğu hallerde ortaya çıkabilecek anti-damping uygulamalarını kapsamaktadır (Aşçıoğlu Öz, 2000: 18).

Dar anlamda rekabet hukuku ve politikalarının konusunu ise, işletmeler arası anlaşmalar, uyumlu davranışlar ve işletme birliği kararları ile hakim durumun kötüye kullanılmasının yasaklanması ve birleşme ve devralmaların kontrolü oluşturmaktadır.

4054 Sayılı RKHK'nun ikinci maddesi kanunun kapsamını şu şekilde çizmektedir; "Türkiye sınırları dahilinde mal ve hizmet piyasalarında faaliyet gösteren ya da bu piyasaları etkileyen her türlü teşebbüsün aralarında yaptığı rekabeti engelleyici, bozucu ve kısıtlayıcı anlaşma, uygulama ve kararlar ile piyasaya hakim durumda bulunan teşebbüslerin bu hakimiyetlerini kötüye kullanmaları ve rekabeti önemli ölçüde azaltacak birleşme ve devralma niteliğindeki her türlü hukuki işlem ve davranışlar, rekabetin korunmasına yönelik tedbir, tespit, düzenleme ve denetlemeye ilişkin işlemler bu kanun kapsamına girer" (Sanlı, 2000: 28).

3.4. Rekabet Hukuku Gereğince Yasaklanan Faaliyetler

Kanunda temel yasaklar 4. ve 6. maddelerde belirtilmiştir. 4. maddede, R.A. 85. maddesiyle paralellik arz eden, rekabeti sınırlayıcı anlaşma, uyumlu eylemler ve kararlar örnek kabilinden belirtilmiş ve yasaklanmıştır. 6. maddede ise R.A. 86. maddesiyle uyumlu olarak, piyasada hakim

⁸ 4054 Sayılı kanunda teşebbüs; "piyasada mal ve hizmet üreten, pazarlayan, satan gerçek ve tüzel kişilerle, bağımsız karar verebilen ve ekonomik bakımdan bir bütün teşkil eden birimler" olarak tanımlanmış olup (md. 3), 4054 sayılı kanunla ilgili açıklamada teşebbüs bu anlamda kullanılmıştır.

⁹ Toprak bakımından anlaşılması gereken Türkiye sınırları dahilidir.

¹⁰ Sektör; Yapıtları için niteliğindeki benzerliklerden ötürü aynı grup altında toplanabilen, ancak ürettikleri mal veya hizmetin birbirini kolaylıkla ikame etmemesi nedeniyle, aynı pazara veya alıcı grubuna hitap etmeyen, bu nedenle de aralarında doğrudan rekabet bulunmayan işkollarının oluşturduğu gruba sektör denir. Örneğin; üretim sektörü içerisinde tekstil, gıda, otomotiv, elektronik vb. birçok işkolu (endüstri) yer alır (Alpugan, 1998: 105).

durumda olan olan teşebbüslerin bu hakimiyetini kötüye kullanmaları yasaklanmıştır.

3.4.1. Teşebbüsler arasında rekabeti sınırlayıcı uyumlu eylem, anlaşma ve kararlar,

Bu husus, 4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun tarafından yasaklanan üç temel fiilden ilkidir. Temel amacı, yatay ve dikey anlaşmalar ve uyumlu eylemler¹¹ marifetiyle belirli bir mal veya hizmet piyasasında rekabetin sınırlandırılmasının engellenmesidir. (Tusiad,1998:26).

Rekabet Kanunu'nun 4. maddesinde, teşebbüsler arası anlaşmalar, uyumlu eylemler ve teşebbüs birliklerinin¹² belirli bir mal veya hizmet piyasasında rekabeti doğrudan veya dolaylı olarak engellemeleri ile rekabeti bozma ve kısıtlama amacını taşıyan eylemlerin yasak olduğu belirtilmektedir.

İlgili madde kapsamında hukuka aykırı olarak tanımlanan uyumlu eylem ve kararlar özellikle;

- Mal veya hizmetlerin alım yada satım fiyatının, fiyatı oluşturan maliyet, kar gibi unsurlar ile her türlü alım yahut satım şartlarının tespit edilmesi,*
- Mal veya hizmet piyasalarının bölüşülmesi ile her türlü piyasa kaynaklarının veya unsurlarının paylaşılması yada kontrolü,*
- Mal veya hizmetlerin arz yada talep miktarının kontrolü veya bunların piyasa dışında belirlenmesi,*
- Rakip teşebbüslerin faaliyetlerinin zorlaştırılması, kısıtlanması veya piyasada faaliyet gösteren teşebbüslerin boykot yada diğer davranışlarla piyasa dışına çıkartılması yahut piyasaya yeni gireceklerin engellenmesi,*
- Münhasır bayilik hariç olmak üzere, eşit hak, yükümlülük ve edinimler için eşit durumdaki kişilere farklı şartların uygulanması,*
- Anlaşmanın niteliği veya ticari teamüllere aykırı olarak, bir mal veya hizmet ile birlikte diğer bir mal veya hizmetin satın alınmasının zorunlu kılınması veya aracı teşebbüs durumundaki alıcıların talep ettiği bir malın yada arz edilen hizmetin diğer bir mal veya hizmetin de alıcı tarafından teşhiri şartına bağlanması ya da arz edilen bir mal veya hizmetin tekrar arzına ilişkin şartların ileri sürülmesi, olarak tanımlanmaktadır (DPT, 2000: 12).*

Maddede uyumlu eylem olarak kabul edilecek haller de belirtilmiştir. Buna göre bir anlaşmanın varlığının kanıtlanamadığı durumlarda, piyasadaki fiyat değişmelerinin veya arz ve talep dengesinin ya da teşebbüslerin faaliyet bölgelerinin;

- Rekabetin engellendiği,
- Bozulduğu -veya-
- Kısıtlandığı

Piyasalardakine benzerlik göstermesinin, teşebbüslerin uyumlu eylem içinde olduklarına karine teşkil ettiği öngörülmüş; Bununla birlikte taraflardan her birine, haklı ve gerektirici nedenlere dayanmak koşuluyla uyumlu eylem içinde bulunmadığını kanıtlayarak sorumluluktan kurtulma imkanı vermiştir (Ege, 2000: 242).

3.4.2. Muafiyet

4054 Sayılı RKHK'nun muafiyet rejimi, yalnızca temel yasak alan olarak ele alınan, "Anlaşma, karar ve uyumlu eylemlerle teşebbüslerin rekabeti sınırlayıcı nitelikte faaliyet göstermeleri" yasağına bazı muafiyetler getirmektedir. Diğer bir deyişle, hakim durumun kötüye kullanılması ya da rekabeti sınırlayıcı nitelikte birleşme ve devralmalara ilişkin herhangi bir muafiyet bulunmamaktadır (Tusiad, 1998: 41).

Söz konusu muafiyet rejimi tüketicinin yararını gözeterek, mal ve hizmetlerin sunumunda gelişme ve iyileşme sağlayan, ekonomik ve teknik gelişme doğuran, ilgili piyasada rekabeti önemli ölçüde ortadan kaldırmayan ve gereğinden fazla bir sınırlama ortaya koymayan anlaşma, uyumlu eylem ve kararları kapsamaktadır.

Muafiyetle ilgili 5. maddede; "Kurul, aşağıda belirtilen şartların tamamının varlığı halinde ilgililerin talebi üzerine, teşebbüsler arası anlaşma, uyumlu eylem ve teşebbüs birlikleri kararlarının 4. madde hükümlerinin uygulanmasından muaf tutulmasına karar verebilir" diyerek, muafiyet sağlanabilecek halleri özel olarak belirtmiştir. Bu haller;

- a) Malların üretim ve dağıtımı ile hizmetlerin sunulmasında yeni gelişme veya iyileşmelerin yada ekonomik veya teknik gelişmelerin sağlanması,
- b) Tüketicilerin bundan yarar sağlaması, ilgili pazarın önemli bir bölümünde rekabetin ortadan kalkmaması,

**Gürkaynak,
rekabet
hukukunun amaç
kargaşası içinde
olduğunu, rekabet
hukukunun
sadece belli bir
amacının olması
gerektiğini bu
amacın da
"iktisadi etkinliğin
sağlanması"
olması gerektiğini
belirtmektedir.**

¹¹ Uyumlu Eylem; İki veya daha fazla işletmenin, ekonomik ve rasyonel gerçeklerle açıklanamayan ve bir anlaşmaya dayanmayan fakat bilinçli olarak birbirine paralel hale getirilmiş rekabeti sınırlayıcı davranışlardır (Aslan, 2001; 81).

¹² Teşebbüs birliği, Kanun'un (RKHK) Tanımlar bölümünde(md.3); "Teşebbüslerin belli amaçlara ulaşmak için oluşturduğu tüzel kişiliği haiz yada tüzel kişiliği olmayan her türlü birlik" şeklinde tanımlanmıştır. Teşebbüs birlikleri, üyeleri arasındaki rekabetin kısıtlanmasına çeşitli şekillerde zemin hazırlamaktadırlar. Örneklemek gerekirse, bu birlikler, mesleki dayanışma ve benzer amaçlar altında, çok sayıda teşebbüsün bir araya gelmesine imkan vermekte ve bu suretle kartel anlaşmalarının önemli bir zaafını telafi etmektedirler. Teşebbüsler bir araya gelerek bilgi değişimini maksimum düzeye çıkarmakta ve bu da aralarında, farklı menfaatleri temin edebilecek nitelikte oldukça kompleks nitelikli anlaşma ve kararların oluşabilmesine imkan vermektedir (Sanlı, 2000: 156)

- c) Rekabetin (a) ve (b) bentlerindeki amaçların elde edilmesi için zorunlu olandan fazla sınırlanmaması.

Burada dikkat edilmesi gereken nokta, muafiyet hallerinin sadece 4. madde için ve yukarıdaki tüm şartların sağlanması halinde geçerli olduğudur.

3.4.3. Hakim Durumun Kötüye Kullanılması

4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'a göre; "Bir veya birden fazla teşebbüsün ülkenin bütününde yada bir bölümünde, bir mal veya hizmet piyasasındaki hakim durumunu"^{13 - 14} tek başına yahut başkaları ile yapacağı anlaşmalar ya da birlikte davranışlar ile kötüye kullanması hukuka aykırı ve yasaktır"(md.6).

Teşebbüslerin rakiplerinden ve alıcılarından (talepten) bağımsız olarak tespit edilen üretim miktarı ve/veya satış şartları ile belirli bir piyasa ya da Türkiye genelinde söz konusu mal veya hizmetin satış şartlarını münferiden belirleyebilme gücü, teşebbüsün ilgili piyasada hakim durumda bulunduğunu ifade etmektedir.

Hakim durumun tespitine ilişkin somut olarak belirtilebilecek kesin bir tanım bulunmamaktadır. Bir teşebbüsün hakim durumda bulunduğunu tespit etmek üzere Rekabet Kurumu tarafından yapılacak incelemede, ilgili mal ve hizmet piyasasının coğrafi büyüklüğü, iktisadi büyüklüğü, ilgili piyasada faaliyet gösteren teşebbüslerin sayısı, bu teşebbüslerin ferdi pazar payları, ilgili teşebbüslerin diğer piyasalardaki faaliyetleri, potansiyel rekabet gibi bir dizi ölçütün tespiti neticesinde, ilgili teşebbüsün münferit karar ve davranışlarıyla pazar fiyatını ve diğer şartlarını belirleyebilme gücüne sahip bulunmadığı tespit edilecektir. Farklı piyasalardaki hakim durum parametreleri farklılıklar sergileyeceklerdir.

3.5. Birleşme ve Devralmalar

RKHK'nun 7. maddesi teşebbüslerin hakim durum yaratmaya veya hakim durumlarını daha da güçlendirmeye yönelik olarak, ülkenin tümü yahut bir kısmında herhangi bir mal veya hizmet piyasasındaki rekabetin önemli ölçüde azaltılması sonucunu doğuracak şekilde birleşmelerini veya herhangi bir teşebbüsün yada kişinin diğer bir teşebbüsü kısmen yada tamamen devralmasını yasaklamaktadır (Tüsiad,1998: 38).

Bu itibarla birleşme veya devralmaların hukuki geçerlilik kazanabilmeleri için Rekabet Kurulu'na bildirilerek izin alınması şartı getirilmiştir. Diğer bir ifadeyle, Rekabet Kurulu'nun inceleyerek rekabetin kısıtlanması yada bozulması tehdidini arz etmediği kararına vararak müsaade ettiği birleşme ve devralmalar haricinde, her türlü birleşme ve devralmalar geçersiz kalacaktır.

3.6. Rekabet Kanununun Uygulanması ve Rekabet Kurumu

Rekabet Kanunu'nun uygulanmasını Rekabet Kurumu yürütür. Türkiye sınırları içerisindeki her türlü mal ve hizmet piyasalarındaki rekabeti engelleyici davranışlar, Rekabet Hukuku'nun uygulama alanını oluşturur. Aslan, rekabet hukukunun uygulanmasını, konu bakımından, yer bakımından, zaman bakımından, anlam bakımından ve iktisadi bakımdan olmak üzere beş temel başlık altında toplamıştır (Aslan, 2001; 31-70).

Rekabet Kurumu ise, 4054 sayılı RKHK'nun TBMM'de 07.12.1994 tarihinde kabulünden sonra, kanunu uygulamaktan sorumlu Rekabet Kurumu'nun karar organı olan Rekabet Kurulu yaklaşık 27 aylık bir gecikmeyle 27.02.1997 tarihinde atanabilmiştir. Kurum teşkilatını kısa bir sürede tamamlayarak, bu durumu Kanunun geçici

Hakim durumun tespitine ilişkin somut olarak belirtilebilecek kesin bir tanım bulunmamaktadır.

¹³ Avrupa Birliği Hukukunda, piyasa paylarının hakim durumun belirlenmesindeki etkisi doktrindeki yazarlar tarafından farklı değerlendirilmektedir. Goyder'e göre, hakim durum olgusu, teşebbüsün payının ilgili piyasada %30'lara gelmesiyle başlamakta ve bu pay %45-50 seviyelerine geldiğinde ise, hemen hemen eşit paya sahip başka bir teşebbüs bulunmuyorsa, başka olgularla birlikte hakim durum karinesi kabul edilmektedir. Bu oran % 65'i aştığında ise, ilgili piyasada önemli bir rakip bulunmuyorsa hakimlik karinesinin çürütülmesi imkansız hale gelmektedir (Goyder,1998:302)

Amerikan Antitröst Hukukunda ise, Federal Mahkeme uygulaması hakim durumun varlığı için daha yüksek piyasa payı aramaktadır. Kintner'e göre Federal Mahkeme, %75 ve daha yukarıdaki piyasa payları hakim durumun varlığı için yeterli sayılmakta, %50'nin altındaki paylar ise başka faktörlerin değerlendirilmeye alınması ile saptanmaktadır (Kinter,1973 : 102). Areeda ve Kaplow'a göre ise, %90 ve daha yukarıdaki hakim durumun varlığı için tek başına yeterli görülmemekte, %50'den aşağı piyasa payları ise genellikle yetersiz addedilmektedir (Areeda/Kaplow,1997 :565).

¹⁴ Rekabet kurallarıyla monopol (tekel) veya hakim durumun yasaklanmaması, esasen rekabet teorisinin bir gereğidir. Zira amaçlanan, teşebbüslerin rekabet etmeleri ise, bu rekabet sürecinin doğal sonucu, teşebbüslerden bir kısmının iktisadi mücadeleden galip ayrılması ve diğerleri karşısında üstün konuma gelmesidir. Bu galibiyet, ölçek ekonomisi, imtiyazlı haklar, verimlilik gibi pek çok nedene dayanabilir. Öte yandan, fikri/sınai haklar ve de özellikle patent hakkı elde eden bir teşebbüsün piyasada hakim konumda olması, hakimliğin "per se" yasaklanmamasının en iyi açıklamasını oluşturur. Şöyle ki, eğer bir teşebbüs yaptığı araştırmalar sonucunda yeni bir mal üretirse, doğal olarak bunu piyasaya sürecek ve bu andan itibaren bu mal piyasasında, patent korumasını da alarak tekel konumunda olacaktır. Dolayısıyla böyle bir durumun yasaklanması, hem hukuksal olarak, hem de rekabet açısından mümkün değildir. Nitekim RKHK, un madde gerekçelerinde 6. maddeye ilişkin olarak aynen şu ifadeye yer verilmiştir: "Bir teşebbüsün kendi iç dinamikleri sayesinde büyüyerek çeşitli sektörlerde hakim konuma gelmesi, Rekabet Hukuku açısından sakıncalı bir durum değildir. Aksine ülkemizde sermayenin yoğunlaşması, sermaye birikiminin ve yatırımlarının artması istenmektedir. Çünkü gelişen dünyada dış ticaret gittikçe artmakta, gümrük duvarları çeşitli anlaşmalarla ya indirilmekte ya da tamamen kaldırılmaktadır" (Sanlı, 2000: 275). Yine bu konuyla ilgili olarak Amerikan FTC verdiği bir kararın gerekçesinde: "Tekel gücü, daha üstün bir ürünün, ticari zekanın veya tarihi tesadüflerin sonucu olarak doğan büyüme ve gelişmeden kaynaklanıyorsa, buna itiraz edilemez. Rekabet etmeye zorlanmış olan başarılı bir rakibin kazandığına pişman edilmesi, doğru bir şey değildir"

2. maddesi uyarınca, 05.11.1997 tarihinde yayımladığı bir tebliğ ile kamuoyuna duyurmuş ve bu tarihten sonra başvuruları değerlendirmeye başlamıştır.

Kurumun ilişkili olduğu bakanlık, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'dır. Kurum görevini yaparken bağımsızdır. Hiçbir organ, makam, merci ve kişi kurum nihai kararlarını etkilemek amacıyla emir ve talimat veremez (Devellenes, 1998: 15). Kurumun merkezi Ankara'dır. Teşkilatı ise; Rekabet Kurulu, Başkanlık ve Hizmet Birimleri'nden oluşmaktadır. Rekabet kurulu biri başkan, biri ikinci başkan olmak üzere, toplam 11 üyeden teşekkül eder.

Rekabet Kurulu kararlarının yargısal denetimi Danıştay tarafından yapılmaktadır. Buna göre, Kurulun nihai kararlarına ve para cezalarına karşı kararın taraflara tebliğinden sonra Danıştay'a başvurulabilir.

4 AB REKABET HUKUKU VE TÜRK REKABET HUKUKU'NUN KARŞILAŞTIRMASI

Daha önce de değinildiği üzere, Türk Rekabet Hukuku büyük ölçüde AB Rekabet Politikasıyla örtüşmektedir. Temel başlıklar itibarı ile vermek gerekirse;

- Rekabeti bozucu anlaşma, uyumlu davranış ve kararlar, Roma Antlaşmasının (R.A.) 85. Ülkemiz Rekabet Hukukunda 4. maddede,
- Rekabet Kurallarının kamu işletmelerine uygulanabilirliği açısından, R.A. 90. maddesinde düzenlenen hüküm, Rekabet Kanununda, tanımlar kısmında, kamu kuruluşlarını da içine alacak şekilde, teşebbüs kavramıyla tanımlanmış ve özel ve kamu ayrımı yapılmamıştır. Dolayısıyla rekabet kanunu hükümleri kamu kuruluşlarını da kapsamaktadır.
- Birleşme ve devralmalar açısından, birleşme ve devralmalarla ilgili hüküm Türk Rekabet Kanununun 7. maddesinde düzenlenmiştir. Ülkenin tamamında veya bir bölümünde tekelleşmeye yol açabilecek birleşmeler veya özelleştirme sonucu mülkiyeti kamudan özele geçecek teşebbüslerle ilgili kurum görüşleri önemlidir. AB ise önceleri R.A.'sının 85 ve 86. maddeleri geniş yorumlanarak, daha sonraları ise (1990 yılından sonra) Birleşme Tüzüğü çıkarılmış ve bu tüzükte öngörülen kurallar çerçevesinde birleşme ve devralmalar düzenlenmiştir.

Türk Rekabet Hukuku büyük ölçüde AB Rekabet Politikasıyla örtüşmektedir.

Tablo 2: Avrupa Birliği ve Türkiye Rekabet Mevzuatının Karşılaştırılması

	ROMA ANTLAŞMASI (MADDE)	1/95 OKK (MADDE)	4054 SAYILI RKHK (MADDE)
REKABETİ KISITLAYICI UYUMLU EYLEM KARAR VE ANLAŞMALARA GETİRİLEN KISITLAMALAR	85/1	32/2	4
MEVZUATA UYUMLU OLMAYAN SÖZLEŞMELERİN HÜKÜMSÜZLÜĞÜ	85/2	32/2	56
MUAFİYET Muafiyet Yönetmelikleri	85/3	32/3 39/2-a	5 1997/2,3,4;...
HAKİM DURUMUN KÖTÜYE KULLANILMASI YASAĞI	86	33	6
REKABETİ KISITLAYICI BİRLEŞME VE DEVRALMALARIN YASAKLANMASI			7 1997/1
KİT'LERİN KANUN KAPSAMINDA YER ALDIĞINA İLİŞKİN MADDE	90	41	2

Kaynak: TÜSIAD, 1998:14

AB ile Türkiye arasındaki rekabet mevzuatlarının uyumlaştırılmasının temel amaçlarının;

- Türkiye'nin AB'ye tam üyelik yolunda mevzuat uyumunun sağlanması ve malların serbest dolaşımı hedefine yönelik olarak Ortak Pazar'daki mevzuat ortamının Türkiye'de tesisi,
- AB ve Türkiye'nin uyguladıkları antidamping uygulamalarının durdurulması,
- Türkiye'nin rekabetçi özellik kazanmasıyla sanayi verimliliğinin artırılması, olduğunu söyleyebiliriz.

5 SONUÇ

Rekabet politikaları genel olarak serbest pazar ekonomisinin geçerli olduğu sistemlerde, teşebbüslerin ekonomik özgürlüğünü korumak amacıyla pazarda yoğunlaşmaları önlemeyi, pazarın yarışmacı yapısının korunmasını, büyük işletmeler karşısında küçük ve orta büyüklükte olan işletmelerin pazarda faaliyetlerini sürdürebilmelerini ve bunun sonucunda tüketicilerin bu süreçte azami fayda sağlamalarını hedeflemektedir.

AB ile müzakerelere başlayacağımız 3 Ekim 2005 tarihi itibarıyla, Türkiye'yi bekleyen pek çok uyum konularından biri olan Rekabet Politikalarıyla ilgili olarak, Türkiye 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanunu 1994 yılında kabul etmiş ve kanunu uygulamaktan sorumlu Rekabet Kurumu da teşkilatlanmasını tamamlayarak 1997 yılı Kasım ayından itibaren çalışmalarına başlamıştır. Yukarıda ele alındığı üzere kanunu oluştururken büyük ölçüde Topluluk Rekabet Hukuku'nu esas almıştır. Dolayısıyla Türkiye müzakere edilecek olan konulardan biri olan Rekabet Politikalarıyla ilgili sorumluluğunu şimdiden yerine getirmiştir. Ancak bunu sadece AB'ne üye olmak amacıyla değil, ülkemizdeki rekabet kültürünün gelişmesi açısından da bir kazanım olarak görmek gerekmektedir. Rekabet yasası sonucunda ekonominin tüm kurum ve kuruluşları eskisine oranla daha iyi düzenlenmiş bir ortamda adil ancak sürekli bir rekabetin içinde olacaklardır. İşletmeler arası rekabetin sonucunda da, nihai kullanıcı durumundaki ülke vatandaşları bu rekabetin sonuçlarından maksimum derecede yararlanacaklardır.

KAYNAKLAR

1982 T.C. Anayasası

4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun

AKINCI, Ateş, Rekabetin Yatay Kısıtlanması, Rekabet Kurumu Lisans Üstü Tez Serisi no; 5, Ankara,2001

ALPUGAN, Oktay, İşletme Bilimine Giriş, Per Yayınları, Trabzon, 1998

AREEDA Philip/ KAPLOW Louis, Antitrust Analysis, Problems, Text, Cases, 5th Edition, New York, 1997

ASLAN, İ. Yılmaz, Rekabet Hukuku, Ekin Kitabevi, Bursa, 2001

AŞÇIOĞLU ÖZ, Gamze, Avrupa Topluluğu ve Türk Rekabet Hukukunda Hakim Durumun Kötüye Kullanılması,Rekabet Kurumu Lisans Üstü Tez Serisi No;4, Ankara, 2000

BAĞRIAÇIK, Atilla, Türk Sanayisinde Pazar Hakimiyeti, İstanbul , 1993

DEVELLES, Yves, Rekabet Kurumu, Rekabet Kurumu'nun Kuruluş Yıldönümü Nedeniyle Düzenlenen "Türk Rekabet Hukuku ve Rekabet Kurumunun AB ve AB'ye Üye Ülkelerle Mukayesesi, Toplantı ve Paneli", Ankara 5 Mart 1998

DPT., Sekizinci 5 Yıllık Kalkınma Planı , Rekabet Hukuku ve Politikaları,Özel İhtisas Komisyon Raporu,Ankara, 2000

DUMEZ Herve' / Alain JEUNEMAITRE, Avrupa'da Rekabet/Teşebbüsler Açısından Oyunun Yeni Kuralları, Çeviren, Mehmet Mukadder Yakupoğlu, Mor Yayınları, Ankara,1999

EGE, Yavuz, "Dünyadaki Uygulamalar Işığında Rekabet Politikası ve Özelleştirme", Hazine Dergisi, Sayı,13 Ocak,2000

ESEN, Şaban, "Türk Rekabet Politikası ve Rekabet Politikasından Beklentiler", Çimento Müstahsilleri İşverenleri Sendikası Dergisi, Cilt:17, Sayı,4 Temmuz 2003, ss.36-45

ESİN Arif, Rekabet Hukuku, ESC Yayınları, Birinci Baskı, İstanbul, 1998.

GOYDER, D.C.,EC Competition Law, Oxford,1992

GÜRKAYNAK, Gönenç, Rekabet Hukuku Uygulaması için Hukuk ve İktisat Perspektifinden Amaç Tartışması, Rekabet Kurumu, 2003

KARAKELLE, İsmail Hakkı, Rekabet Politikası ve Türkiye Deneyimi,İl.Uluslararası Rekabet Sempozyumu,Ankara, 2000

KARLUK, Rıdvan, Türkiye Ekonomisi, Tarihsel Gelişim, Yapısal ve Sosyal Gelişim, Beta Yayınları, 6. Baskı, İstanbul,1999

KATIRCIOĞLU, Erol, Bir Pazar Ekonomisi Kurumu Olarak Rekabet Hukuku, Rekabetin Korunması hakkında Kanunun Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelere Etkisi, Yayına Hazırlayan Doç.Dr. Nurkut İNAN, Tes-Ar Yayını, No:20, Ankara,1996

KEPENK, Yakup, Nuhan YENTÜRK, Türkiye Ekonomisi, Remzi Kitabevi, II:Basım, Ankara,2000

KINTER, Earl W., An Antitrust Primer, 2nd Edition, London-1973

LİPSEY G. Richard, O. Peter STEINER, D. Douglas PURVIS, Economics, 8. Baskı, New York, 1989

MASSEY, Patrick, Reform of EC Competition Law: "Substance, Procedure and Institutions" in HAVK, Barry E., International Antitrust Law & Policy, London 1997, ss.91-123

PHILIPS, Bernard, "Goals, Instruments and Insitutions Antitrust of Competition Law" in Symposium on Competition Policy, Economic Development and Internetional Trade, WTO, Geneva, 29 November 1997, ss.3-17

Rekabet Kurumu , Avrupa Topluluğu Rekabet Hukuku Mevzuatı,Çev., İ.Yılmaz ASLAN, Ankara,1997

SANLI, Kerem Cem, Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanunda Öngörülen Yasaklayıcı Hükümler ve Bu Hükümlere Aykırı Sözleşme ve Teşebbüs Birliği Kararlarının Geçersizliği,Rekabet Kurumu Lisans Üstü Tez Serisi no;3, Ankara,2000

ŞAHİN, Hüseyin, Türkiye Ekonomisi, Tarihsel Gelişimi-Bugünkü Durumu, Ezgi Kitabevi, 6. Baskı, Bursa 2000

TOPÇUOĞLU, Metin , Rekabeti Kısıtlayan Teşebbüsler Arası İşbirliği Davranışları ve Hukuki Sonuçları, Rekabet Kurumu Lisansüstü Tez Serisi no;7 , Ankara,2001

TÜRKKAN, Erdal, Rekabet Teorisi ve Endüstri İktisadı,Turhan Kitabevi,Ankara 2001

TÜSİAD, (Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği), 4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un Uygulama Esasları, Yayın no:Tüsiad-T/98-12/245 İstanbul ,1998

WESSELING, Rein, Subsidiary in Community Antitrust Law: Setting the Right Agenda, ELR,Vol:22, 1997, ss.35-54

www.abgs.gov.tr (Avrupa Birliği Genel Sekreterliği)